

Aktivisten och dramatikern America Vera-Zavala tycker att facket bör stödja arbetarkulturen mer. "Att som LO säga att kultur inte är en prioriterad fråga är jättesynd. Det finns säkert en ny Strindberg där ute som behöver fackets hjälp för att överleva", säger hon.

America gör **DRAMA** AV KRISEN

Hon samlade in leksaker till rumänska flyktingbarn när hon var fem. Som sjuåring satt hon i skolans elevråd. Möt **America Vera-Zavala**, aktivisten och dramatiker som gjorde teater av bruksnedläggningen i Norrsundet och som anser att svensk fackföreningsrörelse är en katastrof – med potential.

Text: AGNETA PERSSON Foto: PETRA JONSSON

Det finns vissa saker som man bara gör. Utan att tänka. America Vera-Zavala hade större delen av dagen stått i ett gathörn i Jenin i Palestina tillsammans med barn mellan fem och sexton år som slängde sten på israeliska tanks. Plötsligt började en av dem rulla mot barnen, målmedvetet som om den tänkte köra över, eller öppna eld.

Det var då hon gjorde det, klev ut framför stridsvagnen. Innan hon reste från Sverige hade hon varit säker på att hon aldrig skulle våga göra en sån sak. Men nu stod hon där, som mänsklig sköld och stirrade ockupationsmakten i ögat. Utan att tänka. Det fungerade. Stridsvagnen stannade.

Var kommer det djupa, självklara engage-

manget i andra människors liv ifrån? America vet inte. Det har alltid funnits där, hon bara är sån, försöker alltid hitta en lösning. Visserligen är hon uppvuxen i ett hem där

»Vi erbjöd oss inte att rädda bruket, men vi var nån form av hopp.«

politiken och samhällsfrågorna var självklara gäster vid middagsbordet, men de praktiska handlingarna är det America som har stått för. Det första hon minns att hon gjorde var att som liten organisera en leksaksinsamling till rumänska flyktingbarn. De hade kommit till Sverige och hade inga leksaker medan det

på Americas förskola fanns massor. Det var orättvist. Svårare än så var det inte.

Norrsundet. Ett litet brukssamhälle med tolvhundra invånare några mil utanför Gävle. Samhället byggdes upp kring fabriken som spottade ur sig pappersmassa i 82 år innan finska ägaren Stora Enso för snart två år sen bestämde att fabriken inte var tillräckligt lönsam och därför skulle läggas ner. "Vi gör något", sa America till teaterkollegan Reine Löf som vuxit upp i Norrsundet. Hon ville se vad communityteater, en teaterform där vem som helst kan vara med, kan åstadkomma för dem som hade drabbats.

En positiv sak med kriser är att de öppnar upp människor. America hade sett det på ►

America pendlar mellan Stockholm och Göteborg varannan vecka. I september är det premiär på *Gangs of Gothenburg*, Americas senaste pjäs som handlar om kriminella i Göteborg.

► nära håll när hon åkte till Argentina mitt under ekonomiska krisen 2002. Plötsligt började grannarna prata med varandra och bilda grannråd.

– I en kris är man mer öppen för kontakt på nåt väldigt konstigt sätt. I Norrlandet var det kris och kom det nånting hoppfullt tog man tag i det och höll fast. Vi erbjöd oss inte att rädda bruket, men vi var nån form av hopp.

America fick Norrlandsborna med sig, intervjuade arbetarna och berättelserna resulterade i pjäsen *Jävla Finnar*, spelad av fem arbetare, sedd av hundratals. Och bortvald av lika många.

– Man hade verkligen pratat om det och kommit fram till att nå det går inte, det är för jobbigt. Jag tror det är väldigt sällan man inte går och ser en pjäs för att det är för jobbigt...

I såna här fall är teater bättre än terapi, tror America. Man kan se det hela utifrån, man kan se allt i ett större sammanhang samtidigt som man har rätt att känna olika mycket. Och man kan bearbeta det tillsammans med andra.

Jävla Finnar angår inte bara Norrlandsborna eller andra som drabbats av varsel och nedläggningar, poängterar America.

– Det är den enda pjäs som skildrar den här tiden av finanskris, så den borde verkligen angå alla. Och den borde verkligen angå kapitalägarna också.

Borås, första fredagen i juni, sju år efter klivet ut framför barnen i Jenin. Regnet strilar kallt och grått, studenternas vita kläder ska

»I en kris är man mer öppen för kontakt.«

snart bli genomskinliga och plakaten med foton och blommor hänga slokörade.

America hostar och grimaserar.

– Nu gäller det att spela teater till halv fem.

Det är teaterbiennal och femtonhundra teatermänniskor från hela landet har kommit till Borås för att spela och titta på teater, delta i workshopar och seminarier. America

är inbjuden gäst. Först ska hon laga soppa och prata kulturpolitik inför publik. Senare ska hon prata om det hon jobbar med och brinner mest för: communityteater.

Fast America har varit nära att ställa in. I två dygn har hon hostat, snorat, bälgt örtt med honung, knapat Bafucin. Hon har fått penicillin som inte har börjat verka än. Men hon är angelägen om att få berätta om det hon gör och har bestämt sig för att låtsas att hon är på topp trots att hon känner sig vissen. America är van att fokusera och köra oavsett vilket.

Ett djupt andetag. Föreställningen kan börja.

Doften av lök och vitlök i het olja sprider sig på övervåningen hos Regionteater Väst.

– Kräftstjärtar, vit fisk, tomater, lök, majs, grädde...

Det vattnas i munnen på publiken när skådespelaren och tv-matlagingsprofilen Per Morberg, som i dag är diskussionsledare, läser upp ingredienserna till Americas soppa, *chupe de camaron*.

Talar sex språk och gillar modern dans och kung fu

► **Född:** 1976 i Bukarest, Rumänien.

► **Bor:** Stockholm och Göteborg, varannan vecka.

► **Bakgrund:** Flyttade som 19-åring till Bryssel och jobbade som assistent åt Vänsterpartiet i fyra år. Grundade Attac

Sverige 2000/2001. Har skrivit böcker om deltagande demokrati samt flera pjäser.

► **Yrke:** Konstnärlig ledare på Botkyrka community teater och dans utanför Stockholm. Jobbar även på Backateatern i Göteborg.

► **Språk:** Svenska, engelska, spanska, franska, portugisiska och italienska.

► **Ser på tv:** Dokumentärer.

► **Intressen:** Tycker om att dansa, se på modern dans, gå på fotboll, träna kung fu.

Foto: SCANPIX

– Och vad har du för matnyttigt att säga om det här då? undrar han.

Tillsammans med tre andra personer från Teatersverige har America fått i uppdrag att laga en maträtt som kan symbolisera ett inlägg i kulturdebatten.

Hon har tagit med sig kryddorna aji rojo och aji amarillo från La Paz i Bolivia. Chupe de camaron går visserligen att laga till på ingredienser köpta i Sverige, men den blir bättre med de mer svårfångade kryddorna från Latinamerika.

– Som svensk teater, förklarar America för publiken. Man kanske inte söker sig till det

»Fackförenings- rörelsen är lam, feg och självgod.«

som är lite svårare utan håller sig till det som man redan känner till.

– Vi tror alltför ofta att vi gör teater för alla, fortsätter hon, men det gör vi ju inte. Det handlar inte bara om att arbetarmän över femtio inte går på teater, utan att vi inte gör teater för dem. När vi satte upp *Jävla Finnar* var det många som aldrig hade varit på teater. Det är jättebra att utsätta dem för en timmes teater! De hade slagit bakut om de tvingats se en fyra timmar lång föreställning...

Svd + Metall = sant

När man en morgon i livet

vaknar upp

och Svenskans ledarskribenter

de mest reaktionära i konungadömet Sverige

har på ett väldigt trevligt, pedagogiskt sätt i

full samförståndsanda

skrivit om varför det är så bra att Metall går

med på att sänka arbetares löner

när de rika i Sverige gått med på skattesänk-

ningar

ett fullständigt borttagande av arvsskatt och

förmögenhetsskatt

då inser man att något är fruktansvärt

fruktansvärt fruktansvärt fel

(Americas blogg 3 mars 2009 i samband med IF Metalls omdebatterade krisuppgörelse som gör det möjligt att genom lokala avtal sänka lönerna och arbetstiden i ett försök att behålla jobben).

America tycker att svensk fackföreningsrörelse lämnar en hel del övrigt att önska.

– Den är lam, feg och självgod. En riktig katastrof. Facket lever fortfarande i nån form av samförståndsutopi, suckar hon. Varför? Varför inte lämna det och börja bemöta näringslivet så som näringslivet bemöter oss?

– Jag är väldigt väl medveten om att samförståndsandan la grunden för väldigt mycket av den svenska modellen, men den finns ju inte längre! Näringslivet deklarerar krig på

Därför heter jag America

► **Namnet kommer från** Latinamerika där hennes föräldrar är födda (pappa från Chile, mamma från Peru). America föddes i Rumänien och namngavs efter den kontinent hennes mamma saknade. Namnet America väcker ofta reaktioner, somliga svarar med ett dåligt skämt när hon presenterar sig, andra undrar hur man kan vara vänsteranhängare och heta America.

– **Folk tänker direkt** på USA, men namnet syftar på Latinamerika där det finns en vänsterstanke om en enad kontinent.

► **Radioprogrammet Pippirull** ringde upp henne under USA:s attack mot Afghanistan och undrade vad organisationen Attac ansåg om kriget. America började förklara att organisationen inte tror att terrorism kan bekämpas med terror, när programledaren plötsligt avbröt henne och bad om hennes mejladress: america@attac.nu

– **Det var ett jätteroligt skämt!** Jag är så lättlurad.

► **En gång var hon** på middag på parlamentet i Bryssel och hamnade bredvid en kvinna från Kanarieöarna. Kvinnan presenterade sig:

– Africa.

America undrade i två sekunder om det var ett dåligt skämt? Men nej, det var så det var, och de började gapskratta.

Jag ville först inte tro på Naturmetoden...

...NU HAR DEN LÄRT MIG ENGELSKA!

Min insats var en lektionstimme om dagen
– mitt utbyte kan jag inte mäta i pengar!

Jag är nog född med missvis i blodet.

Ta bara det här med engelskan.

Jag har alltid velat lära mig engelska. Jag har faktiskt också försökt flera gånger. Men – jag kom aldrig riktigt riktigt. Jag tappade lusten när det blev för mycket glossplugg och grammatik. Man fick ju aldrig någon riktigt levande kontakt med engelska språket!

Men så en dag sade en vän till mig:

**"Du borde försöka
med Naturmetoden"**

Jag skrutade missnöjet. Visst hade jag sett Naturmetodens annonser. Och visst hade jag läst att Naturmetoden kunde lära en engelska

mycket snabbt.

"Ingen glossplugg", stod det i annonserna. "Ni får lära er engelska med bara en lektionstimmes läsning om dagen"

Det låter för utroligt, tänkte jag.

**Men så en kväll
hände någonting**

Jag var ute med en flicka som arbetar på kontor. Vi gick på bio och som vanligt var det en massa av den nolliga dialogen i filmen som jag inte förstod. Den var ju på engelska.

Att hon hade det största något av filmen upptäckte jag snart.

Efteråt drack vi kaffe på en konditori, och hon berättade om spännande saker

som hon hade läst – på engelska. Jag kände mig ganska enkel.

"Var har du egentligen lärt dig engelska?" frågade jag på hemvägen.

"Jag är nästan frestad att säga att det har kommit av sig självt!", var hennes svar. "För jag har lärt mig engelska med Naturmetodens hjälp."

Då kapitulerade jag

Nästa morgon var det jag som tog fram en sax och letade reda på en tidning med Naturmetodens koppling.

Därmed hade jag tagit det första steget. Och jag överdriver inte när jag säger att det var bland det klokaste och mest givande jag har gjort i hela mitt liv.

Med Naturmetoden blev det ju en rent nöje att lära sig engelska!

Ja, faktum är att jag tänker fortsätta och lära mig franska också med Naturmetoden, nu när jag är helt klar med engelskan.

**För nu kan jag
äntligen engelska**

Jag trodde först inte på Naturmetoden. Men nu har den verkligen mitt fulla för-

tröende. Och en sak vill jag gärna säga: Om ni längtar lika mycket efter att kunna engelska som jag gjorde – då borde ni skaffa er upplysningar om Naturmetoden nu genast.

Ni som redan är duktiga på engelska kan pott göra mig sällskap i den franska kursen. (Dessutom har Naturmetoden nu även en moders kurs i italienska.)

LÄS GRATIS-BOKEN OM NATURMETODEN

– läs den bestämmer dig

Den berättar ingående om NATURMETODENS unika undervisningsmetod. Redan efter första lektionen kan du grunden för ett enkelt samtal. Om du redan har grunden i spekt lär du dig snabbt att konversera.

Sänd mig genast gratis boken om: NATURMETODEN. Jag är intresserad av:

☐ ENGELSKA ☐ TYSKA ☐ FRANSKA
☐ ITALIENSKA ☐ SPANSKA ☐ LATIN
☐ SVENSKA

Mitt namn och adress:

DA0008
Förskott
Naturmetoden
läsare
gratis

NATURMETODEN

Svarspost 201153900
241 20 ESLÖV

Kontakt: Tel: 0702-840083, Fax: 0413-18537

www.naturmetoden.se E-post: info@naturmetoden.se

America har sadlat om till dramatiker men hennes politiska bakgrund och engagemang sätter fortfarande sin prägel på allt hon gör. Pjäserna hon skriver blir inlägg i debatten, alltifrån finanskrisens effekter på små bruksorter till fackets lamhet inför papperslösa arbetares situation.

► krig på krig på krig medan facket fortsätter att prata samförstånd.

Vart tog kampviljan vägen? Facket har glömt hur man protesterar och mobiliserar. När pappersbruken i finska Kajana och Tervasaari lade ner gick arbetarna man ur huse, stängde maskinerna, lade ner verktygen, protesterade på gator och torg, skrek och bråkade. När Norrsundet lade ner nöjde sig facket med att gå till domstol för att stämma ägaren för MBL-brott. Sen var det slutfajtat.

– Det är möjligt att det inte hände något makroekonomiskt i Finland efter protesterna, men de kanske mådde bättre? Jag tror att många arbetare i Norrsundet hade velat se samma sak här. En protest kan leda till något stort och ha ett värde, även om det inte ger jobbet tillbaka.

Facket borde också sluta upp med att leka polis, anser America. Det är inte fackets uppgift att se till så att svensk lagstiftning i allmänhet efterföljs. Att skicka arbetare till Migrationsverket i stället för att se till deras säkerhet och fackliga rättigheter i arbetet är

uppåt väggarna. Hennes första pjäs, *Concha tu madre*, handlar om papperslösa arbetare.

– Det år jag hade premiär på pjäsen sa facket att vi har ingenting med dem att göra, att det är en myndighetsfråga. Ett år senare öppnade facket ett center för papperslösa, vilket är ett steg i rätt riktning. Det visar att facket har förståelse att förnya sig och gå från att vara poliser till att erkänna att papperslösa har rättigheter

»En protest kan leda till något stort.«

och att facket är till för att hjälpa även dom.

Svensk fackföreningsrörelse må i mångt och mycket vara en katastrof, men den har potential att bli något riktigt, riktigt bra, menar America. Den är stor och har tillräckligt med resurser för att kunna bli radikal och viktig. Men för att bli det måste förändring till här och nu. Facket måste lägga mer krut på ideologi och mindre på partipolitik.

– Man tänker fel om man binder upp sig mot socialdemokratin och gör sig själv till en

försäkringsorganisation i stället för en folkbildande och kämpande organisation. Facket tappar medlemmar, och det beror inte bara på att folk inte längre har råd att betala avgiften.

– **Gott, men det** behövs mer salt.

Per Morberg smakar på Americas chupe. Snart är det publikens tur. America ler. Jovisst kan det behövas mer salt. Nu var det ju ändå inte soppan som var det viktiga, utan samtalet. Och det blev riktigt bra, konstaterar hon i taxin på väg till högskolan. Originell och kreativ idé, och roligt att han var där, Per Morberg, det blev en touch av på riktigt då. Lättsamt var det, och det är kanske inte Americas grej, men står man och hackar lök och skär fisk känns det ganska naturligt att inte vara superallvarlig.

– Men så är jag ju det ändå. Allvarlig.

Taxin bromsar in. Publiken sitter redan bänkad och väntar på att få höra om communityteater, Norrsundet, arbetare, varsel och vad kulturen kan åstadkomma. America tar en halstablett och ett djupt andetag. Ny föreställning kan börja. ■

Här kan du se "Jävla Finnar"

- **13/9:** Bomhus, Folkets Hus, 18.00.
- **14/9:** Sandviken, Folkets Hus, 13.00 och 18.00.
- **15/9:** Hofors, Folkets Hus, 13.00 och 18.00.
- **16/9:** Järbo, Folkets Hus, 18.00.
- **17/9:** Ockelbo, Wij Valsverk, 13.00 och 18.00.
- **20/9:** Bergsjö, Bergsjögården, 18.00.
- **21/9:** Hudiksvall, Folkets Hus, 13.00, och Iggesunds, Folkets Hus 18.00.
- **22/9:** Ljusdal, Slotttegymnasiet, 13.00, och Färila Revylokalen, 18.00.
- **23/9:** Bollnäs, Torsbergsskolan, 13.00, och Arbrå Forum 18.00.

- **24/9:** Söderhamns Teater, 13.00 och Ljusne Folkets Hus, 18.00.
- **27/9:** Alfta, IOGT, 18.00.
- **28/9:** Falun, Dalateatern, 19.00.
- **29/9:** Avesta, Bergslags-teatern, 19.00.
- **30/9:** Smedjebacken, Folkets Hus, 19.00.
- **1/10:** Borlänge, Maximteatern, 19.00.
- **Vecka 41 och 42** går pjäsen ut på Riksteaterturné. Läs mer på www.riksteatern.se.

da Tävla & vinn!

DAGENS ARBETE

Fler vinster – större chans!
Vinn en **mobiltelefon**, **hårddisk** eller **biobiljetter**!

3 st Nokia 2760

Röd mobiltelefon med kamera, FM-radio, bluetooth och dubbla skärmar. Värde ca 700:-.

3 st portabla hårddiskar

Gör backup på dina semesterbilder! Liten, stöttålig hårddisk på 160 Gb. Värde ca 700:-.

3 st biopaket till familjen

Gå på bio med familjen. Varje paket innehåller 4 biobiljetter. Värde ca 350:-/paket.

Tävlingsreglerna är enkla – leta reda på de båda pusselbitarna i tidningen. Vilka sidor finns de på? Ring till oss och svara med hjälp av din knapptelefon.

Fråga 1

På vilken sida hittar du den här bilden?

Fråga 2

På vilken sida hittar du den här bilden?

Ring **0944-201 01 01** och följ instruktionerna. Samtalet kostar 9.90 kronor. Du måste ringa in ditt svar senast den 4 oktober 2009.

Ringer du från ett hemligt nummer kan du tyvärr inte delta i tävlingen. Du måste ha fyllt 18 år för att få vara med. Eventuell vinstskatt betalas av vinnaren.

Vinnare juni: Lyxkryssning för två: Lillemor Fagerlund, Avesta.
Mini-PC: Irene Norlund, Boliden.